

СНЕЖАНА ГУДУРИЋ — ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ФОНЕТСКЕ ПРИРОДЕ ГЛАСОВА
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ЛАТЕРАЛНИ ГЛАСОВИ*

У раду се разматра фонетска природа латералних гласова у српском језику, са посебним нагласком на њиховом међусобном односу, као и на специфичним дистрибуцијама. Иако слични по начину творбе који се односи на латералан пролаз ваздушне струје кроз усну дупљу уз постојање препреке, ова два на први поглед веома слична гласа показују изразите артикулационо-акустичке разлике.

Кључне речи: фонетика, фонологија, српски језик, лингвистика, латерални гласови.

Групу латералних гласова у српском језику чине две јединице: [л] и [љ]¹. Њихова је артикулација специфична по томе што се може раздвојити у две фазе, једну, која траје колико и држање артикулационог положаја (преграде), и другу, која настаје уклањањем преграде. За време фазе држања артикулационог положаја, на акустичкој слици латерала уочљиви су форманти (тј. полуформанти), који се губе у другој фази, у којој доминира фриксиона акустичка енергија (упор. на сл. 3 и осталим сликама). Другим речима, прву фазу карактерише присуство и тонске (звучне, самогласничке) и шумне (фриксионе, сугласничке) акустичке енергије. Основна одлика друге фазе артикулације латерала јесте њена изразито шумна акустичка природа која се очитује фриксионим обликом акустичке слике на којој се изгубила (полу)формантска структура. Ова је фаза битно условљена и непосредним окружењем, односно њена спектрална слика директно ће зависити од гласа који следи иза латерала.

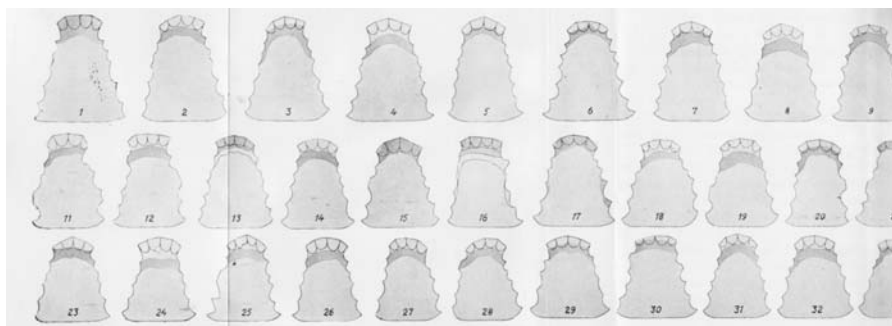
* Рад настао у оквиру пројекта Опис и стандардизација савременог српског језика (Пројекат 142008).

¹ Занимљив је податак да већина европских несловенских језика данас има само један латерал, и то [л], мада то не значи да у неком периоду свог развоја није имала и [љ].

Глас [л]

Сонант [л], који заједно са [р] чини класу *ликвидних* гласова у српском језику, образује се притиском врха језика уз алвеоле уз истовремено повијање бокова језика и њихово удаљавање од горњих зуба и десни тако да се на сектору средњег и задњег дела језика ослобађа простор за несметан проток ваздушне струје. Затегнути мишићи сужавају тело језика, стварајући тако специфичне резонаторе са обе стране ивица језика и унутрашње стране образа. Пошто је додир између језика и алвеоларног гребена ужи при артикулацији [л] него што је то случај при артикулацији [љ], ови резонатори ће бити већи код [л], што ће изазвати стварање практично полувокалне формантске² структуре, за разлику од структуре гласа [љ], у којој ипак доминира шумни садржај.

Глас [л] има прилично варијативан изговор у стандардном српском језику будући да је често одређен дијалекатским пореклом својих носилаца и креће се у распону од изразито тврде „веларне“ до знатно умекшане артикулације. У првом случају то је последица успостављања преграде непосредно на горњим секутићима или чак повијања врха језика уз њих у толикој мери да се доњи део језика може приметити између зуба. Умекшанија артикулација, с друге стране, резултат је померања врха језика према средњем и задњем делу алвеола или чак према предњој зони тврдог непца, а такав је изговор карактеристичан за стару београдску грађанску средину [Милетић 1933: 55–57; 1952: 25–26].

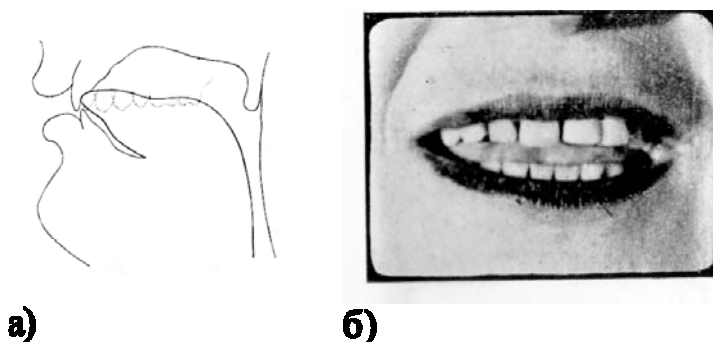

Сл. 1. Палатограми гласа [л] у речи *ала*

На палатограмима приказаним на слици 1 може се приметити у коликој мери се разликује место творбе гласа [л] у истом окружењу код различитих говорних субјеката. Артикулација иде од изразито

² Овакав тип формантске структуре могао би се назвати и „полуформантским“ јер је по акустичким обележјима између праве самогласничке, тј. пуне формантске, и шумне.

денталне (палатограми 15 и 21), преко алвеоденталне (палатограми 1, 3, 16, 30 и 33) и потпуно алвеоларне (палатограми 2, 9, 14 и 31) до (алвео)препалаталне (палатограми 4, 19 и 24).

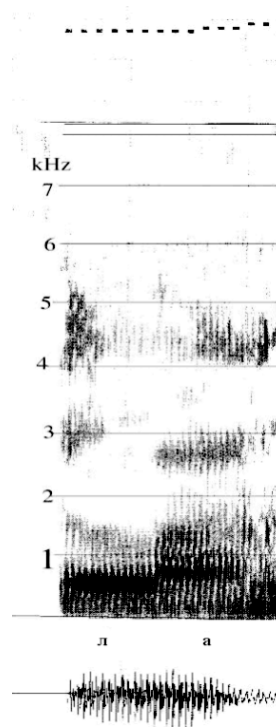
Сл. 2. а) Пресек усне дупље са положајем језика при изговору [л];
б) Положај усана при артикулацији [л] у речи *мала*

У зависности од артикулације, и акустичка слика овог гласа показиваће мање или веће одступање од статистички израчунатих просечних вредности његових форманата, тако да илустрација са сл. 3 представља само један од појавних облика овог гласа у гласовном низу.

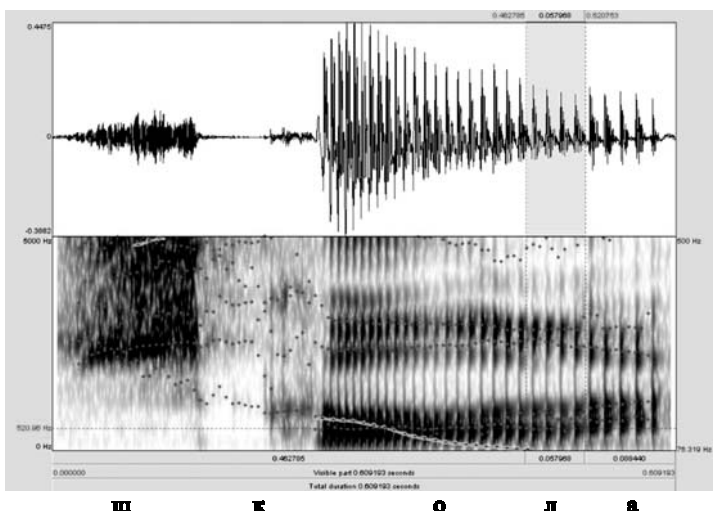
Дистрибуција гласа [л] у савременом српском језику своди се на две функционално различите употребе. Прва је сугласничка, тј. неслоготворна, и представља општу тенденцију понашања овог гласа у језику, док је друга слоготворна, тј. самогласничка, и везана је било за гласовне низове страног порекла, било за поједине народне говоре.

Неслоготворно [л]

Неслоготворно [л] је свако оно у чијем непосредном окружењу постоји бар један глас израженије сонорности у односу на со-

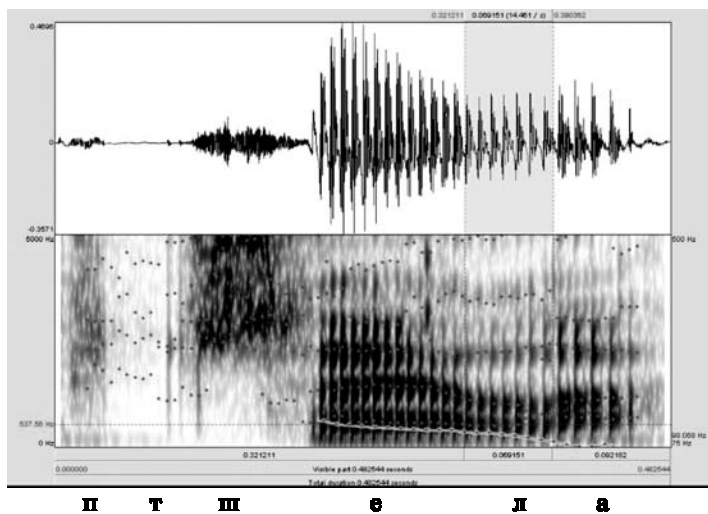
Сл. 3. Спектрограм самостално изговореног гласовног низа [ла], женски глас

Сл. 4. Спектрална слика гласовног низа *школа*, мушки глас

норност [л]. Тако у примерима које наводимо *школа*, *флуид*, *лисџ*, *фџизиолог* и сл. глас [л] се налази непосредно уз самогласник, који, као чист тон, представља врхунац сонорности у гласовном низу.

На сл. 4 приказан је гласовни низ у коме се [л] налази у иницијалном положају ненаглашене ултимае, при чему му претходи наглашено дугосилазно [о], а следи ненаглашено финално [а]. Одсечак који

Сл. 5. Спектрална слика гласовног низа *čela*, мушки глас

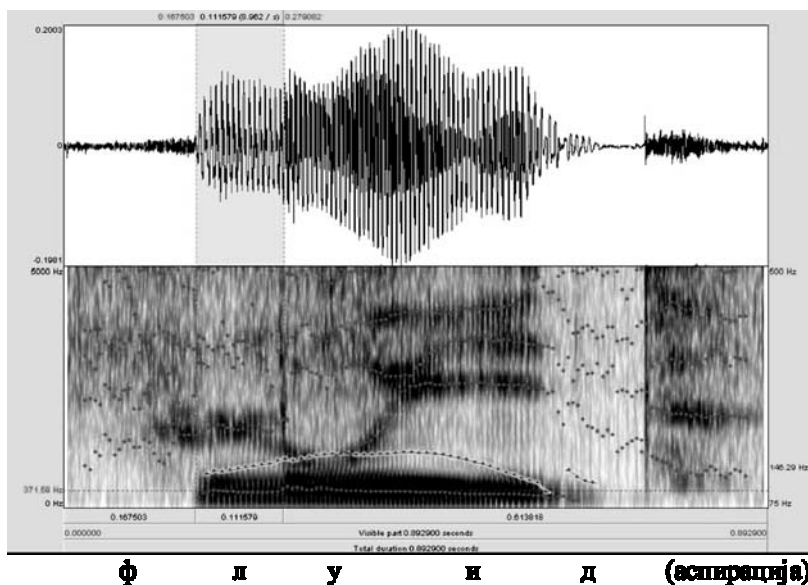
одговара реализацији [л] означен је тамнијом бојом на осцилограму, односно двема вертикалним линијама на спектралној слици. Уколико упоредимо два истоветна слога, онај са сл. 3 и финални слог [ла] на сл. 4, вредности форманата за глас [л] су следеће:³

[-ла] иницијални наглашени (и једини) слог: Ф1 518, Ф2 1215, Ф3 2920

[-ла] финални ненаглашени слог (у двосложној речи): Ф1 521, Ф2 1190, Ф3 2562.

Разлика у формантској структури условљена је како положајем у речи (акцентован / неакцентован слог), тако и утицајем вокала [о] у јаком положају испред [л], а што се најочитије види из вредности трећег форманта (Ф3), која је пала за скоро 400 Hz.⁴

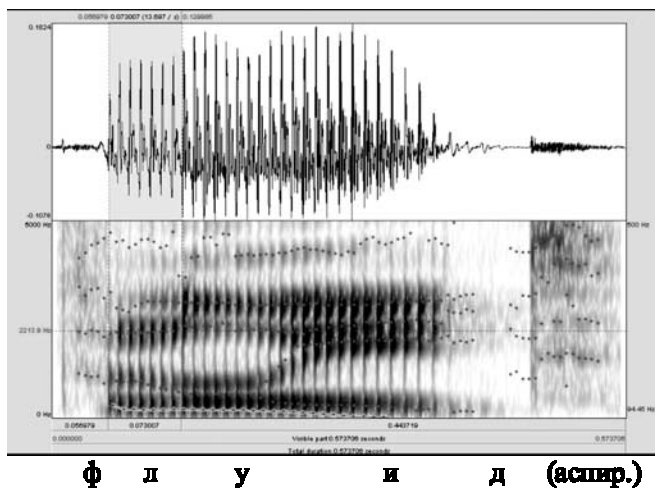
И слика 5 приказује гласовни низ који садржи финални слог [ла] при чему је спектрална слика [л], нарочито у његовом иницијалном делу, опет различита у односу на сл. 3 и 4. Ову разлику условио је предњонепчани нелабијализовани вокал [е], који има изразито виши

Сл. 6. Спектрална слика гласовног низа *флуид*, женски глас

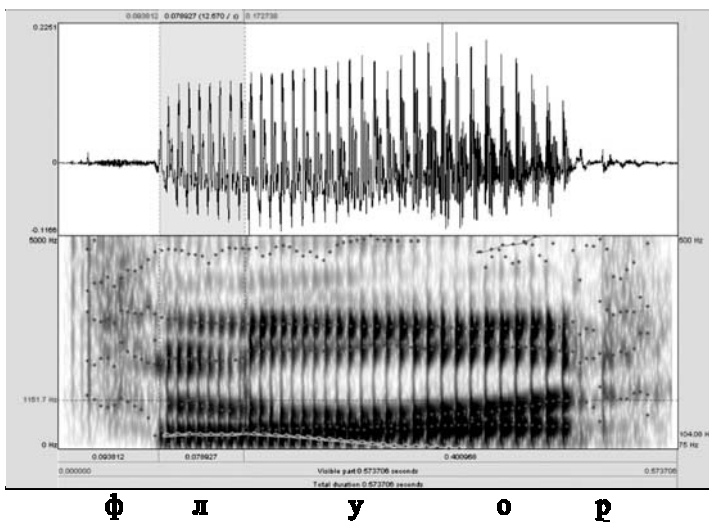
³ Не треба заборавити да је разлика од 50 Hz у доњим фреквенцијама уочљивија (на перцептивном плану) од разлике од 300 Hz у високим фреквенцијама.

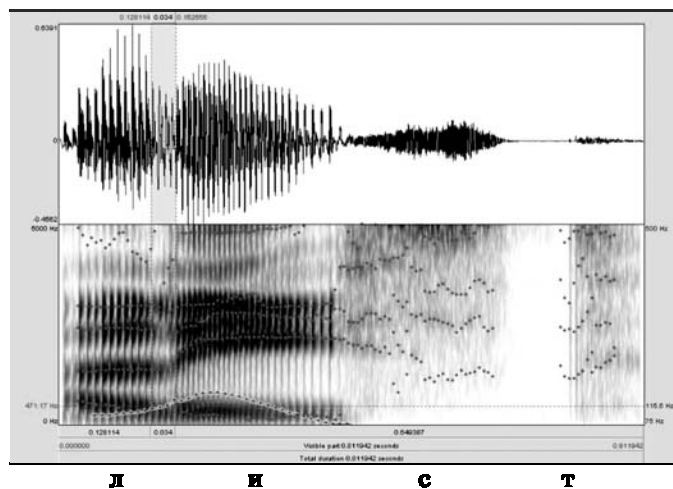
⁴ Опште је позната чињеница да лабијализација снижава фреквенције и да се Ф3 чак назива лабијалним формантом, јер управо по његовој вредности (која директно условљава и вредности суседних форманата, па донекле и првог форманта) могуће је јасно различити предње заобљене од предњих незаобљених гласова.

Сл. 7. Спектрална слика гласовног низа *флуид*, мушки глас

други формант од [л], те транзиција, која се састоји од изразитог пада Ф2 и нешто блажег пада Ф1, а која је део реализације [л], битно утиче на његов квалитет.

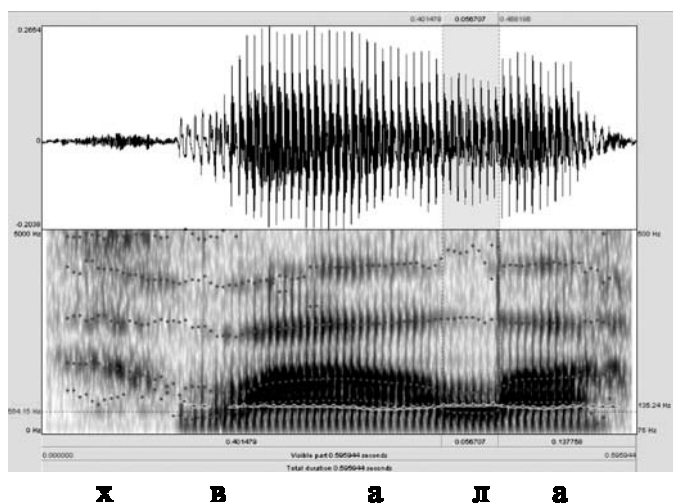
Слична кретања могу се запазити и на осталим сликама (6–11), с тим што се, поред комбинаторних, уочавају и индивидуалне разлике карактеристичне за поједине говорнике (нпр. гласовни низ *флуид* у реализацији женског (сл. 6) и мушког (сл. 7) гласа).

Сл. 8. Спектрална слика гласовног низа *флуор*, мушки глас

Сл. 9. Спектрална слика гласовног низа *лист*⁵, мушки глас

Различите вредности форманата за глас [л] у различитим гласовним низовима код два говорника дате су у збирној табели на крају овог дела.

Уколико се упореде спектралне слике [л] у току његове целокупне реализације у различитим окружењима, може се уочити јасна тенденција да се испред средњих самогласника ([е] и [о]), а нарочито ис-

Сл. 10. Спектрална слика гласовног низа *хвала*, женски глас

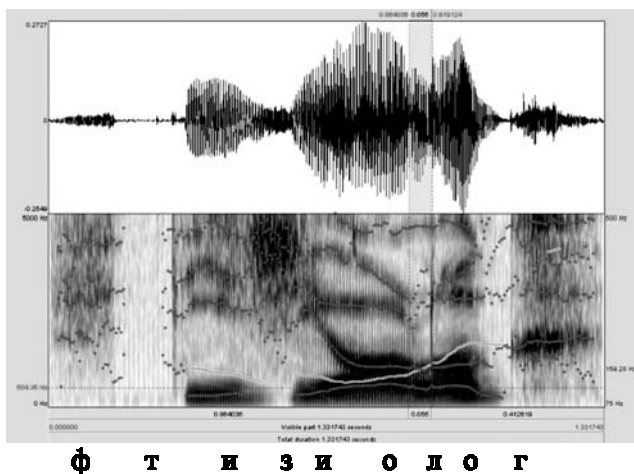
⁵ Означени део на спектрограму представља фрикативни сегмент гласа који настаје када се уклони препрека и који је уједно и прелаз ка изговору [и].

пред отвореног самогласника [a], форманти Ф1 и Ф2 с једне стране, односно Ф3 и Ф4 с друге, приближавају на спектралној слици стварајући мање-више уочљив празан енергетски простор између ове две скупине.

Насупрот томе, уколико иза [л] следи затворен самогласник ([и] или [у]), уочљив је већи распон између Ф1 и Ф2, што разбија ову прву скупину и даје слику равномернијег распореда форманата у спектру, као што је то случај, нпр. на сл. 8 и 9.

Шкарић наводи да су просечне вредности хрватског [л] стабилне за први и трећи формант, при чему је Ф1 350 Hz, а Ф3 2500, док се вредност Ф2 креће у појасу од 900 до 1600 Hz у зависности од окружења. Вршећи акустичку анализу овога гласа у српском језику, Јовичић [1999: 57] наводи: „...У овој фази⁶ латерали се карактеришу с четири полуформантна концентрата акустичке енергије. Први до 1000 Hz, трећи од око 3000 до 3500 Hz и четврти од 4500 до 5000 Hz су практично исти полуформанти за оба латерала. Разлика је видљива у положају другог полуформанта, код /л/ он је у фреквенцијском опсегу од 1000 до 1500 Hz, док је код /љ/ у опсегу од 2500 до 3000 Hz.“

У нашим истраживањима дошли смо до резултата које дајемо у две табеле које следе (напомињемо да смо мерења вршили у средишњем (најстабилнијем) делу гласа у гласовним низовима приказаним на сликама 4–11):⁷

Сл. 11. Спектрална слика гласовног низа *физиолог*, женски глас

⁶ Односи се на прву фазу трајања латерала, тј. фазу пре уклањања препреке.

⁷ У табели су дате заокружене вредности форманата, и то тако што се вредност која прелази 0,50 херца заокружује на вишу, а која се налази испод 0,50 херца на нижу бројку.

А. Мушки глас

	школа (сл. 4)	пчела (сл. 5)	флуид (сл. 7)	флуор (сл. 8)	лист (сл. 9)
Ф ₁	521	538	305	338	471
Ф ₂	936	1035	969	1135	1384
Ф ₃	2562	2330	2213	2147	2347

Б. Женски глас

	флуид (сл. 6)	хвала (сл. 10)	фтизиолог (сл. 11)
Ф ₁	371	554	504
Ф ₂	1616	1052	985
Ф ₃	2911	2844	2612

Анализа нашег корпуса показује кретање првог форманта од нешто преко 300 до 550 Hz, што се никако не би могло сматрати стабилном вредношћу, већ би ваљало приказати вредности Ф₁ у оквиру одговарајућег опсега, као што је то урадио С. Јовичић. Кретање Ф₃ у опсегу од 2147 до 2900 Hz, у зависности од непосредног гласовног окружења и индивидуалних артикулационих особености говорника, такође треба исказати управо кроз опсег јер разлика од 400 Hz од минималне до максималне у корпусу за мушки глас, односно од 300 Hz за женски глас, ипак није занемарљива. Израчунавање просечне вредности прикрило би утицај непосредног окружења, као и разлике настале из индивидуалних особености говорника.

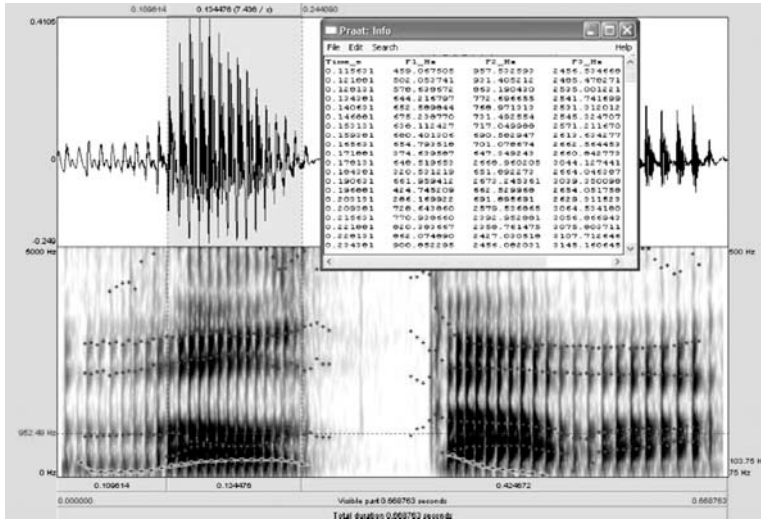
У нашем корпусу нисмо имали случај да Ф₃ прелази границу од 3000 Hz ни код мушког ни код женског гласа.

Кретање Ф₂ од 936 до 1600 Hz подудара се са вредностима које наводи Шкарић, и представља нешто шири опсег од онога који наводи С. Јовичић и оно је основна разликовна црта у спектралним сликама два латерална гласа, будући да се Ф₂ гласа [љ] пење до опсега између вредности од преко 2500 Hz.

Занимљиво је приметити да је по вредности Ф₂ [л] блиско задњем заобљеном самогласнику [о], у који у одређеним гласовним секвенцама прелази [Шкарић 1991: 192–193].

Слоготворно [л]

Слоготворно [л] јавља се у гласовном контексту у коме се у његовом непосредном окружењу јављају гласови нижег степена сонорности. Такав је случај, нпр. у страним личним именима *Влџава*, *Плзењ*, *Нифлхајм* или у речи *сѣишлчез*.

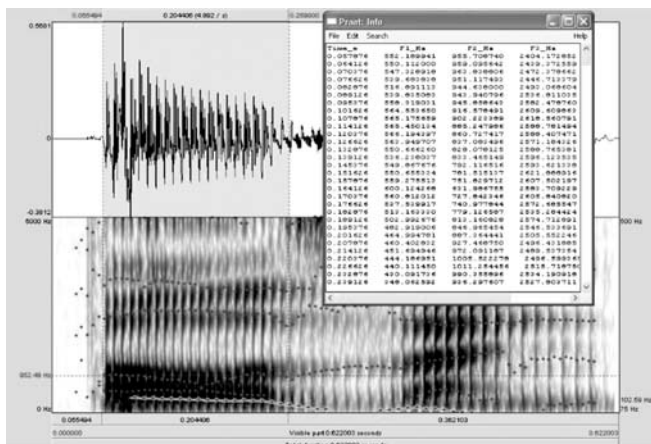

В Л Т Я В А

Сл. 12. Спектрална слика гласовног низа *Влџава*, мушки глас

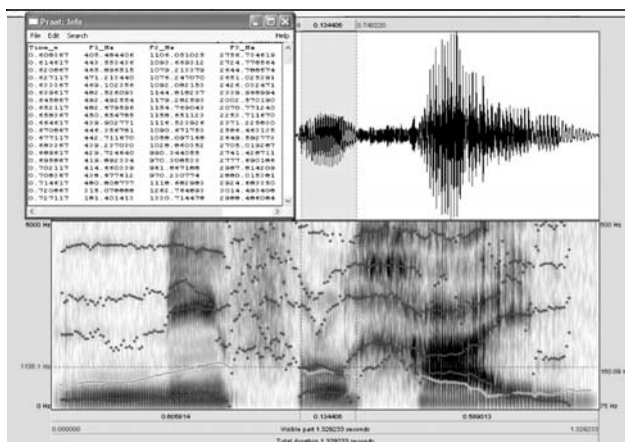
На сл. 12 слоготворно [л] налази се у иницијалном наглашеном слогу и будући да његово непосредно окружење чине два по сонорности слабија гласа, оно преузима функцију носиоца слога. Карактеристике овако артикулисаног [л] у односу на његову природу у неслоготворној употреби, показују разлику како у квантитету (дужини), тако и у акустичкој енергији приказаној у виду појачаних формантских структура код слоготворног гласа. Разлика у квантитету код овог гласа не постоји само на релацији *носилац слога (сонанџа)* — *неносилац слога (консонанџа)*⁸, мада је у овом случају она најизраженија, већ и у случајевима када се се [л] нађе у наглашеном слогу, а нарочито ако је у иницијалном положају у речи, у односу на његову дужину у ненаглашеном слогу.

⁸ Терминима *сонанџа* и *консонанџа* користио се Ф. де Сосир како у *Курсу ојшџе лингвистџике*, тако и у *Сѣисима из ојшџе лингвистџике*, да би означио слоготворну, односно неслоготворну употребу неког гласа.

П Л з е њ

Сл. 13. Спектрална слика гласовног низа *Плезењ*, мушки глас

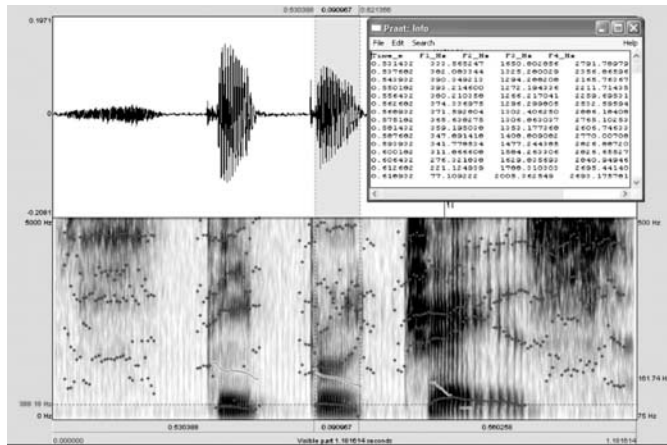

Н и ф л х а ј м

Сл. 14. Спектрална слика гласовног низа *Нифлхајм*, женски глас

Присуство звучног фрикативног гласа иза слоготворног [л] на сл. 13 условило је да се његов квантитет још више повећа у односу на исти глас са сл. 12 где му је следио безвучни оклузив.

На сл. 14 и 15 приказани су гласовни нивои у којима се [л] налази у ненаглашеном слогу, у безвучном сугласничком окружењу, и то између два фрикатива (сл. 14), односно између билабијалног оклузива и палато-алвеоларне африкате. Очекивали смо да латерални глас, у складу са положајем који заузима у гласовном ланцу, добије појача-

с т и п л т ш е з

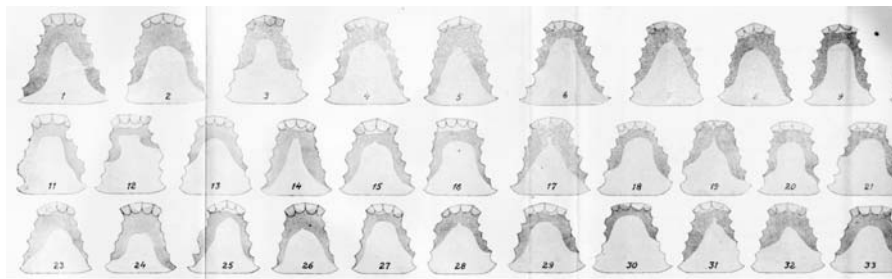
Сл. 15. Спектрална слика гласовног низа *с т и п л т ш е з*, женски глас

ну формантску структуру и тиме преузме слоготворну улогу у ове две речи. На основу спектралних слика гласовних низова *Нифлхајм* и *с т и п л т ш е з*, међутим, не може се говорити о подударности ових артикулација [л] са артикулацијама приказаним на сл. 12 и 13 у смислу акустичке енергије присутне у формантским реализацијама. Док се у претходна два примера заиста може говорити о формантима гласа [л], у последња два примера јасно је да је реч о ослабљеним полуформантским структурама, нарочито у појасу трећег и четвртог форманта, где је акустичка енергија сасвим ослабљена.

Глас [љ]

При артикулацији овога гласа затегнути мишићи језика сужавају тело овога говорног органа, који у свом предњем делу належе на широку регију алвеоларног гребена, док су му ивични делови наслоњени на обод тврдог непца. Уколико се упореди регија додир језика са горњим непцем при артикулацији [љ] са регијом додир при артикулацији другог латерала [л], видеће се да међу њима нема неке велике сличности. Сличност, међутим, постоји са регијом додир назалног сонанта [њ], с тим што је положај задњег дела језика код [њ] нешто нижи⁹. Индивидуалне разлике у локализацији сонанта [љ] могу се видети на сл. 16.

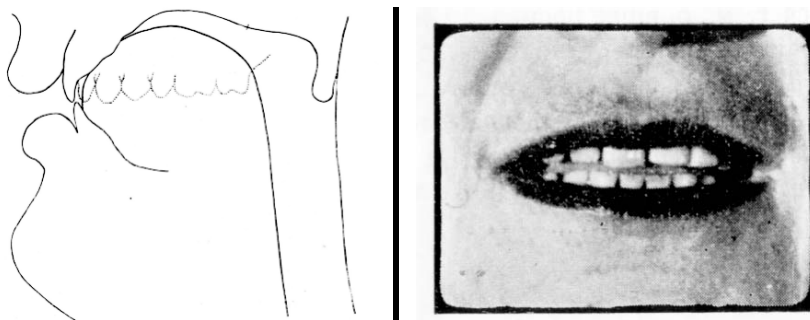
⁹ Очигледно је да код артикулационо-акустичких особина сонаната доминантну улогу игра локализација, а не сам начин творбе будући да је уочена већа сличност

Сл.16. Палатограми гласа [л̥] у речи *маља* (краткосилазни акценат)

Од ширине и места додира језика, с једне стране, и тврдог непца и алвеоларног гребена с друге, зависи да ли ће перципирани глас одавати утисак „мекше“ или „тврђе“ артикулације. Уколико је додир шири, изговорени глас ће бити „мекши“ и обрнуто, уколико је регија додира ужа, перципирани глас ће бити тврђи.

Облик усана одговара артикулацији [л̥] у речи *маља*.

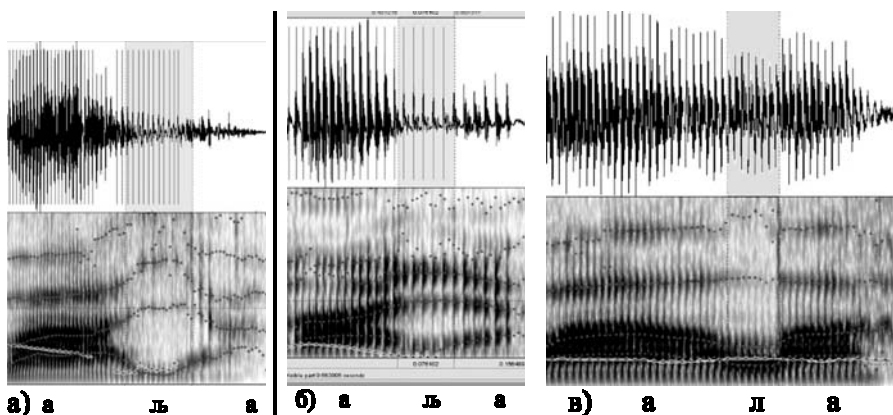
Усне не суделују активно у артикулацији овог гласа, али је његова акустичка природа у великој мери зависна од природе околних гласова (сл. 17).

Сл. 17. Пресек усне дупље и облик усана при артикулацији гласа [л̥].

Упоредите ли се спектралне слике апикоалвеоларног и палаталног латерала, међу њима неће бити велике сличности (сл. 18). Први формант палаталног гласа пада, а други расте у односу на апикоалвеоларни глас, код кога је први формант нешто виши, а други драстично нижи у односу на палаталну варијанту. Поред тога, присуство шума је уочљивије на спектралној слици [л̥] него што је то случај код [л]

како између палатограма, тако и између спектралних слика палаталних сонаната, него између палатограма и спектралних слика двају латералних сонаната.

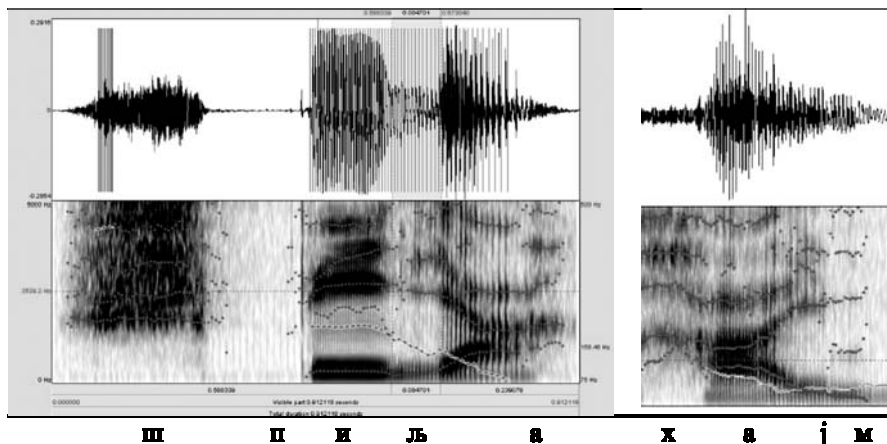

Сл. 18. Спектралне слике одсечка -аља у речи *шваља*: а) женски глас, б) мушки глас и в) одсечка -ала у речи *хвала*

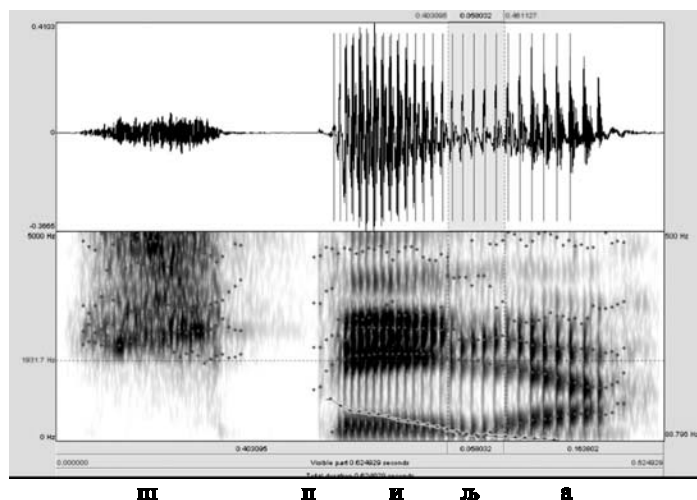
управо због суженог тесначног простора у пределу између ивица језика и образа до којег је дошло услед ширег контакта језика са алвеоларним гребеном и тврдим непцем.

Спектрална слика латерала [љ], међутим, сасвим подсећа на неку од реализација [ј]. Сегментација и преслушавање стабилизованог дела палаталног сонанта неће дати акустички утисак артикулисаног [љ].

Сличност између спектрограмских слика сонанта [љ] и транзиционог гласа [ј] очитује се и присуством међуформантског круга код [љ] (налик на реализацију [ј]) који је спљоштен (и издужен) услед бочног проласка ваздушне струје (сл. 18 и 19), с тим што су спектрал-

Сл. 19. Спектрална слика гласовних низова *ишља* и *-хајм* (из речи *Нифлајм*), женски глас

Сл. 20. Спектрална слика гласовног низа *ишља*, мушки глас

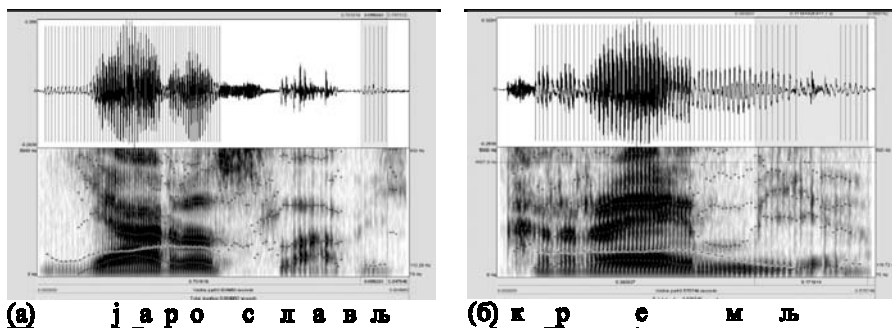
не слике одсечака [ља] с једне стране, и [ај] са друге, са сл. 19, скоро савршено симетричне. Ова упадљива сличност могла би представљати и основу за објашњење замене [љ] са [j] у појединим дијалектима (пољуљати — појујати, љубав — јубав), као и основу за објашњење појаве тзв. епентетског [л]: *сној-је* > *снојље*, *гроб-је* > *гробље*, *здрав-је* > *здравље*, итд. [Шкарић 1991: 193].

Глас [љ] у финалном положају јавља се у релативно малом броју речи у српском језику, а присутан је и у финалним сугласничким групама страног порекла, као што је то случај, на пример, у речима *Јарослављ* и *Кремљ*.¹⁰ Упоредићемо спектралне слике ове две речи (сл. 21) са спектралном сликом финалног [љ] у речи *чкаљ* (сл. 22).

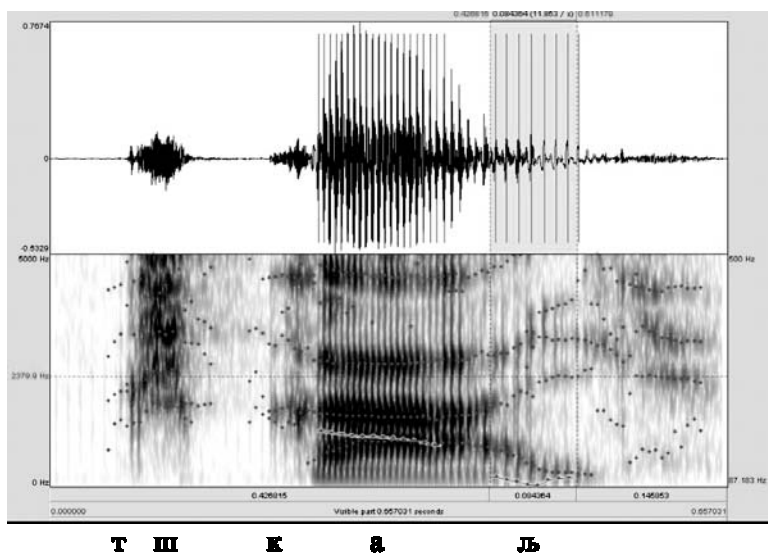
На све три спектралне слике глас [љ] означен је затамњеним пољем на осцилограму, односно двема уздужним цртама на спектрограму.

Општи закључак који се може извући из приказаних слика јесте да је акустичка природа финалног [љ] у српском изразито шумног карактера, односно да су (полу)формантске структуре изузетно ослабљене, као и сигнал приказан на спектрограму. На сликама 21 (б) и 22 уочавају се две фазе у артикулацији сонанта: прва, у којој су полуформанти присутни, и друга, у којој се они губе услед шума насталог

¹⁰ Поједине разлике које се јављају на спектралним сликама [љ] у две речи условљене су различитом локализацијом и начином творбе гласа који му претходи: фрикатив [в] у првом случају, односно назално билабијално [б] у другом.

Сл. 21. Спектралне слике гласовних низова (а) *Јарослављ* и (б) *Кремљ*¹¹, женски глас

Сл. 22. Спектрална слика гласовног низа *чкаљ*, женски глас

уклањањем препреке, при чему се добила потпуна фриксиона акустичка структура.

Важно је, међутим, истаћи да потпуне и исправне перцепције гласа [љ] нема без сегментације гласовног низа који би обухватио и иницијалну и финалну транзицију гласа будући да оне чине интегрални део спектра палаталног латералног сонанта.

¹¹ На спектралној слици гласа [љ], у њеном другом делу, уочава се фриксиони сегмент који одговара артикулационом покрету уклањања препреке и турбуленцији ваздуха који надире ка излазу из усног резонатора. У претходном тексту је било речи о две фазе артикулације латералних сонаната.

Вредности прва три форманта за глас [љ] у приказаним¹² речима су:

	<i>шљива</i>		<i>шйшља</i>		<i>йриобаље</i>	<i>чкаљ</i>	<i>Кремљ</i>
	мушки глас	женски глас	мушки глас	женски глас	женски глас	женски глас	женски глас
Ф ₁	272	322	239	305	338	354	222
Ф ₂	1683	2237	1931	2529	2197	2379	1716
Ф ₃	2512	3591	2413	3408	3226	3716	2811

Према И. Шкарићу, вредности форманата гласа [љ] у хрватском језику су Ф₁ 300 Hz, Ф₂ 1800 Hz и Ф₃ 2600 Hz, док је С. Јовичић одредио опсеге за прва четири форманта, и то: Ф₁ у опсегу до 1000 Hz, Ф₂ од 2500 до 3500 Hz, Ф₃ око 3000 до 3500 Hz и Ф₄ око 4500 до 5000 Hz.

На основу приказане табеле, може се закључити да се први формант српског гласа налази у опсегу од 222 до 360 за мушки и женски глас, Ф₂ у опсегу од 1700 до 2550 за женски, односно од 1680 до 1950 за мушки глас, Ф₃ од 2800 до 3720 за женски, односно од 2400 до 2500 за мушки глас. Добијене вредности у нашем корпусу ближе су вредностима до којих је дошао И. Шкарић.

Напомињемо да смо мерења вршили у средишњем, најстабилнијем делу прве фазе артикулације сонанта, тј. пре уклањања препреке и стварања фрикативног шума.

У овом раду покушали смо да дамо опште напомене о природи и понашању латералних гласова у српском језику, а што представља само увод у шире разматрање понашања ових гласова у различитим окружењима. Сматрамо да би било изузетно занимљиво обрадити ове гласове у појединим дијалектима, нарочито онима у којима се палатални латерал губи у корист транзиционог гласа [j], а што је појава која се одвијала у XIX веку у француском и која је довела до потпуног губљења фонеме /љ/ из фонолошког система овог романског језика.

БИБЛИОГРАФИЈА

Бабић 1991: Стјепан Бабић, Далибор Брозовић, Милан Могуш, Славко Павешкић, Иво Шкарић, Стјепко Тежак, *Повијесни преглед*,

¹² Како су у речи *Јарослављ* форманти толико ослабљени да се нису могли читати, дали смо вредност једне друге речи из корпуса — *йриобаље*, у којој је присутан утицај два вокала /a/ и /e/ у положајима који се разликују од других примера датих у тексту и који показују колики је заправо утицај окружења на акустичку слику сонанта [љ].

- гласови и облици хрватског књижевног језика. Нацрти за грамаику, Загреб (лат.).*
- Гудурић 2004: Снежана Гудурић, *О природи гласова*, Београд.
- Гудурић... 2006: Снежана Гудурић, Драгољуб Петровић, *Фонетске основе фонолошког система српског језика основне поставке*. — Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд, 13–16. IX 2006, Београд, Међународни славистички центар, 2007, 36/1, 91–110.
- Зец 2000: Драга Зец, *О структури слога у српском језику*. — Јужнословенски филолог, Београд, LVI/1–2, 435–448 (лат.).
- Ивић 2002: Павле Ивић, Илсе Лехисте, *О српскохрватским акценцима*. Сремски Карловци — Нови Сад (Целокупна дела Павла Ивића, том VII/1).
- Јеласка 2004: Зринка Јеласка, *Фонолошки описи хрватског језика : Гласови, слогови, нагласци*, Загреб (лат.).
- Јовичић 1999: Слободан Јовичић, *Говорна комуникација. Физиологија, психоакустика и перцепција*, Београд (лат.).
- Костић 1963: Ђорђе Костић, Миољуб Несторовић, Душан Калић, *Акустичка фонетика српскохрватског језика*. 1: Класификација гласова. — Саопштење бр. 11 (Институт за експерименталну фонетику и патологију говора), Београд, 1–27; 2. Гласовно поље. — Саопштење бр. 12, 1–28.
- Ладефогд 1996: Peter Ladefoged and Ian Maddieson, *The Sounds of the World's Languages*. Oxford — Cambridge, Massachusetts.
- Милетић 1933: Бранко Милетић, *Изговор српскохрватских гласова*. — Српски дијалектолошки зборник, књ. 5, Београд.
- Милетић 1952: Бранко Милетић, *Основи фонетике српског језика*, Београд.
- Петровић 1996: Драгољуб Петровић, *Фонетика*. У књ.: [Ред.] Милорад Радовановић, *Српски језик на крају века*, Београд, 87–110.
- Петровић 2000: Драгољуб Петровић, *О репертоару ИДО у фонолошком систему стандардног српског језика*. — Јужнословенски филолог, Београд, LVI/3–4, 789–802.
- Сечујски 2000: Милан Сечујски, Владо Делић, *Снимање говорне базе на српском језику намењене синтези говора на основу текста*, Нови Сад (ФТН, Универзитет у Новом Саду) (лат.).
- Сечујски 2002: Милан Сечујски, Радован Обрадовић, Владо Делић, *Алфа-Нум систем за синтезу говора на основу текста на српском језику*, Нови Сад, (Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду) (лат.).
- Суботић 2005: Љиљана Суботић, *Ортојска и ортографска норма стандардног српског језика*, Нови Сад.
- Шкарић 1991: Иво Шкарић, *Фонетика хрватског књижевног језика*. У: Бабић et al. 1991, 61–377 (лат.).

R é s u m é

Snežana Gudurić — Dragoljub Petrović

**UNE CONTRIBUTION À L'ÉTUDE DE LA NATURE PHONÉTIQUE
DES SONS EN LANGUE SERBE: SONS LATÉRAUX**

Ce texte porte sur la nature des sons latéraux en langue serbe, sur leurs points convergents et divergents, et en particulier sur leur distribution. En dépit de leur mode de prononciation presque identique (passage latéral de l'air des deux côtés de l'obstacle fait dans le résonateur buccal), les deux sons montrent des différences importantes concernant toute autre caractéristique. Le son dit palatal, par son image acoustique, ressemble plus au son transitoire [j] ou au son nasal [ń] qu'à sa paire latérale. C'est peut-être la raison pour laquelle on le substitue souvent par le [j] dans certains dialectes serbes. De même, nous montrons que la nature du [l] dit syllabique diffère de celle de la sonante non-syllabique, tout en considérant les deux sons phonologiquement identiques.

Mots clés: phonétique, phonologie, langue serbe, linguistique, sons latéraux.